

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

SZTE BTK
Klasszikus Magyar Irodalom Tanszék
Klasszikus magyar estvék 5.

2011. november 15.

Petőfi hiányzó napjai
Hász-Fehér Katalin

Életrajz

I. Önéletrajzi szöveg

- a) Tudományos/hivatalos vagy más referenciális szöveg (curriculum vitae – hivatalos önéletrajz; napló, levelezésgyűjtemény, önelbeszélés pszichoanalízis alkalmával, stb.)
- b) Önéletrajzi jellegű irodalom (valós, vagy álönéletrajzi jelleggel; biofikció, biotext, emlékirat, stb.)

II. Életrajz

- a) **Tudományos életrajz (biográfia – monográfia** vagy kisebb terjedelmű); nekrológ, emlékbeszéd stb.
- b) Életrajzi jellegű szépirodalom (életrajzi regény, stb.)

III. Életrajzi olvasat

Az életrajz mint tudományos szöveg

Ókor

1. Történeti műfaj (pl. Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok)

2. Filológiai műfaj

Dionysios Thrax, i. e. 100 körül -- „historikonok”

- (személyek magyarázata (genealogikon)
- helyszínek magyarázata (topikon)
- időbeli, kronológiai problémák magyarázata (chronikon)
- cselekmény, erkölcsök, szokások magyarázata (pragmatikon)

3. Értelmező műfaj

a „**vitae**” műfaja – az első művészéletrajzok **Rómában**

- Suetonius (szül. 70) császáréletrajzok + híres férfiak életrajza (De viris illustribus) – Terentius, Horatius, Persius, egyesek szerint Vergilius, Tibullus, Lucanus

Az életrajz mint tudományos szöveg

Humanizmus és reneszánsz

- a vitae műfaja
- Giorgio Vasari firenzei munkája, 1550: *A legkiválóbb festők szobrászok és építészek élete* (magyarul 1978)

18. század

- Tudományos életrajz (pontosság, teljesség, időbeliség, rendszerezettség) – a historizmus jegyében

Az első hazai életrajzok

Batsányi János Bessenyei Györgyről (1788)

Kazinczy Ferenc Dayka Gáborról és Báróczi Sándorról (1814),
Döbrentei Gábor Barcsay Ábrahámról az Erdélyi Muzeumban (1814)

Domby Márton Csokonai-életrajza

Az életírás első teoretikusa Döbrentei Gábor Erdélyi Muzeum: „Az életírás theoriája” -- Daniel Jenisch 1802-es monográfiája alapján

Az életrajz mint tudományos szöveg

19. század – pozitivizmus

az egyén a maga társadalmi, szellemi és nemzeti környezetében

- életrajzi nagymonográfia műfaja: XY élete és kora
- „Magyar Történeti életrajzok” c. sorozat
- **Széchy Károly: Gróf Gvadányi József 1725–1801, é. n.**
- I. fejezet: Összefoglalás a felvilágosodásról és a történeti körülményekről
- II. fejezet: Családtörténet a 12–13. századtól a 18. századig („A Gvadagniak”)
- III. Gvadányi gyermekora („Nevelkedése”), + tájrajz Rudabányáról
(„De a míg a falu földje sovány, nyirkos, köves: addig a föld keble termő, gazdag, teli áldással...”)
- korabeli iskolarendszer részletes rajza, stb.
 - biografikus olvasat
 - a művek életrajzi forrásként szolgálnak

Az életrajz mint tudományos szöveg

20. század

a) Filozófia felé nyitó irányzatok

szellemtudomány

hermenutika

b) Műimmanens irányzatok (formalizmus, strukturalizmus, dekonstrukció)

c) Ideológiák (marxizmus)

d) Filozófiai, társadalomtudományi irányzatok

-- relativizmus-elméletek

-- konstrukció-elméletek

- **kulturális antropológia**
- **kultúratudományos irányzatok**
- **mikrotörténeti vizsgálódások**
- **narrativitáselméletek és a narratív identitáselméletek**
- **interdiszciplinaritás**

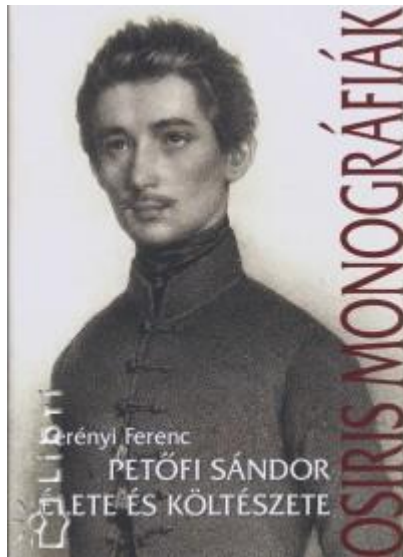
I. Az életrajz mint történeti műfaj

Az újpozitivistá életrajz

- Ferenc Győző:
Radnóti Miklós
élete és költészete
(2009, 818 old.)

Az életrajz mint történeti műfaj

Kerényi Ferenc:
Petőfi élete és
költészete, Osiris,
2008.

Módszertani „újdonságok”

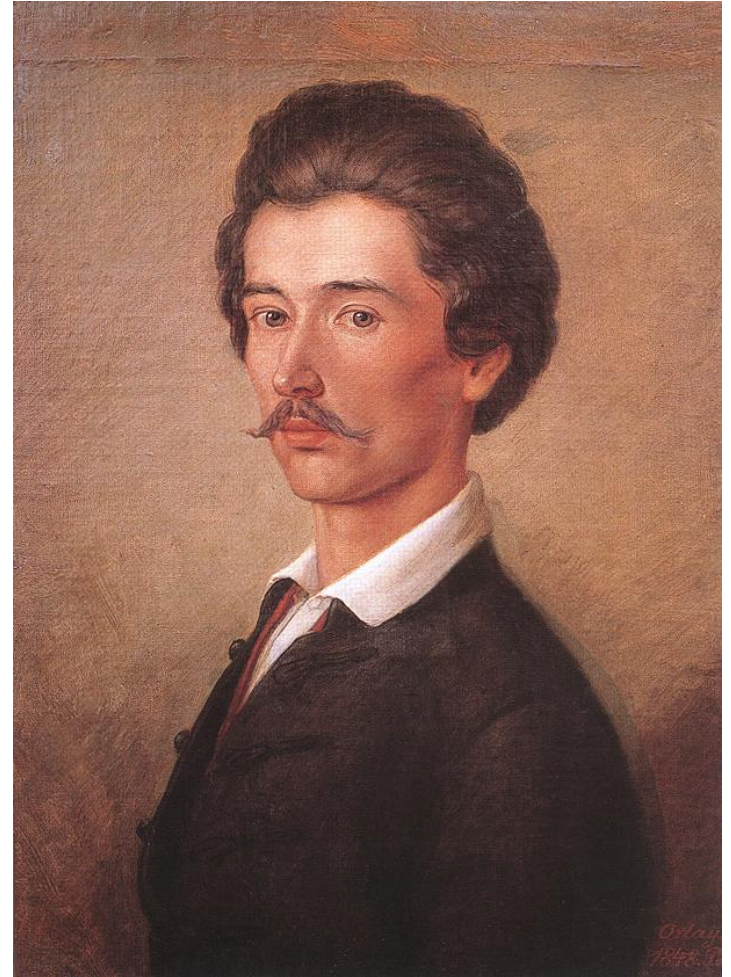
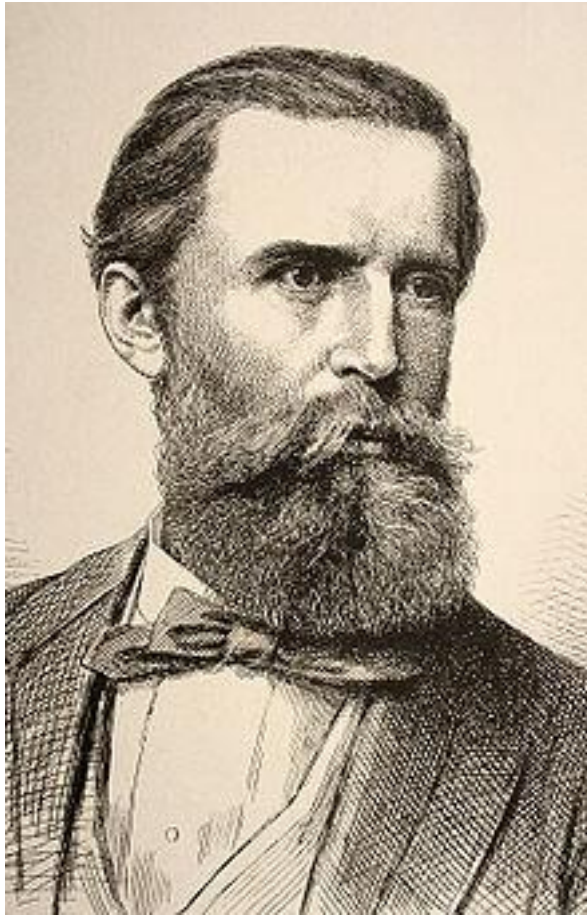
- a) a monográfusok használják a **kortörténeti** tudásukat, de nem bocsátkoznak korfestégetésekbe
- b) szigorúan dokumentált és ellenőrzött tény- és eseményanyaggal dolgoznak, az életrajzot **történeti** tevékenységnek tekintik
- c) célkitűzésük egy hiteles életrajz felől olvasni újra az **életművet**, az életműben felmerülő életrajzi elemeket pedig kritikailag megvizsgálni

Kerényi Ferenc: Petőfi élete és költészete

„Adjuk (1) tüzetes életrajzát (2) költői pályájának alakulását (3) költészetének egykorú fogadtatását (4) kiadás- és befogadástörténetének főbb irányait.

Az egyes műveket csak az életrajz és keletkezéstörténet vonatkozásában jellemeztük, Petőfi költészetének általánosabb, poétikai, esztétikai elemzésétől tartózkodtunk” [...] hogy a relikviák és dokumentumok alapján „a költő alakját és életművét megszabadítsuk azoktól az ideologikus és kultikus legendáktól, kisajátításoktól, féleremagyarázásoktól, amelyek az elmúlt másfél század alatt rátapadtak.” (9)

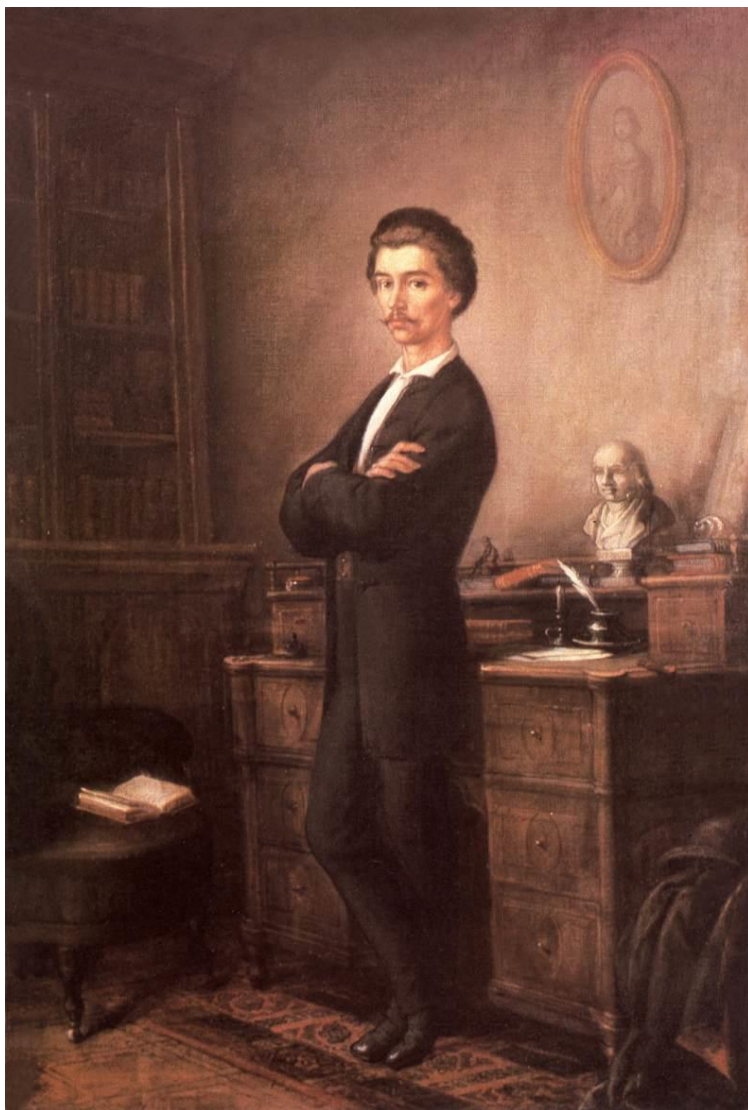
Mezőberény, 1849. július

Mezőberény, 1849. július

Mezőberény, 1849. július

Petőfi halála

- August von Heydte őrnagy négy nyilatkozata
 - 1) 1849 telén Szendrey Júliának: július 31-én este fél hét tájban a Fejéregyháza és Héjjasfalva közötti országúton egy holttestet látott, körülötte papírokkal – az arcleírás: fekete haj, sovány arc, ruházat: fehér ing, fekete pantalló
 - 2) 1854. január 12-én, ekkor úgy nyilatkozik, hogy az általa látott holttesten nem volt ing, felső teste csupasz volt, körülötte iratok heverték, fekete körszakála volt – a holttest az ispánlaki kútnál
 - 3) 1860: szőke hajú holttest
 - 4) 1863: Petőfi a mocsárban lelhette halálát

Az újpozitivistá „kritikai életrajz” érvelési technikája

- a) **dokumentumra hagyatkozik**
- b) hitelesség szempontjából **válogat** az emlékezésanyag közül (pl. Egressy Gábor naplója)
- c) **Pszichológiai**, alkati, jellembeli következtetések
- d) Bizonyítékok, dokumentumok, adatok híján **törli az eseményt**.
- e) Érvelési alap a „nincs adat”.

II. Az életrajz mint kultúratudományos műfaj

- Más dokumentumok
- Írásos—szóbeli hagyomány
- Emlékezetkutatás
- Legendárium
- Kultusztörténet
- Egy (hosszabb-rövidebb) korszak, egy társadalom mentális térképe
- Tudományos közeg mentális térképe
- Részletkérdések:
 - írói státus, az irodalmi tevékenység felfogása
 - Szerzői önképek
 - Önéletrajzok—életrajzok egymásra vetítése
 - írásról kialakult nézetek
 - Topográfiai, topológiai kérdések
 - Társadalmi nemek, közegek stb.

II. Az életrajz mint kultúratudományos műfaj

- Hatvany Lajos: Így élt Petőfi, II. k., 776—777. – Bonyhai, Egressy, idősebb és ifj. Petrics emlékezései

III. Az életrajzi olvasat

- – az életrajz és életrajzi olvasat mindig is létezett
- de többféle változata van
- **a) egyenes leképzés = megfeleltetés a történeti (pozitivista, újpozitivista) életrajzban** (pl. *A puszta télen* és az adott télre vonatkozó meteorológiai adatok összevetése Kerényinél; a szövegvilágból kinyert életrajzi adatok, pl. Csokonai és Lilla története)
- **b) értelmezési lehetőségek bővítése**

ERWIN PANOFSKY JELENTÉSKONCEPCIÓJA

- 1) Pre-ikonográfiai jelentés
- 2) Ikonográfiai értelem
- 3) Ikonikus jelentés
- 4) Ikonográfiai dimenzió (Max Imdahl)

IV. Az életrajziság

Életrajzi költészet = „önéletírás”

Thomka Beáta:

- a) **biofikció** (Alain Buisine) – az életrajzi elemek kronologikus narrációvá állnak össze
- b) **biotextuális szemcsék** – „biotextualitás” (Jean Ricardou)
- c) **narratív alakzattá váló szerző** – metalepszis

IV. Az életrajziság (biotext, a szerző mint metalepszis)

Arany János elmélete a kettős tárgyasításról

„Tehát jó lyrai költemény előhozására vagy igazi érzelem kell, vagy olly mértékű művészi tárgyiasság, hogy valaki képes legyen magát az érzelmet teljesen utánozni, a mi nem lehetlen, de sokkal nehezebb mint az első.”

(Tisza Domokosnak, Nagy-Kőrös, júl. 20. 1855.)

A kettős tárgyasítás = kettős referencia

Elsődleges referencia – tudományos, dokumentálható életrajz

Másodlagos referencia – immanens szerzői életrajz

Hasonló a biofikcióhoz, de nem a fikció-, hanem a referenciajellege a hangsúlyos

Petőfi halála a „belső életrajz” szerint

Petőfi haláláról, Hegedűs László, 1855

Petőfiné Szendrey Júlia sírja

